

používaných v uhorskom právnom živote, bližšie sa zaoberá vlastným obsahom jednotlivých donácií, hľadiac menovite na to, kto mohol byť donátorom, tituly donácií, ich predmet a obsah. Zaujímavo porovnáva pomery uhorskej k systému platiacemu v historických zemiach, vyzdvihujúc jednotlivé rozdiely a správne konštatujúc, že uhorský systém donančný bol juristicky striktnější a prepracovanejší, čo je samozrejmé, keď uvažujeme, že temer všetok majetok bývalej šľachty uhorskej behom sedem storočí neustále cirkuloval z rúk jednej rodiny k druhej, a aby nenastaly zmätky, nutné bolo precízne fixovať všetky predpoklady toho v dekrétach a právnej obyčaji. Nemožno však súhlasiť s autorom, že by donančný systém bol sriadením pôvodu čisto súkromoprávneho, i keď sa dovoľáva toho, že donácie dávaly aj osoby stojace mimo kráľovský dvor, lebo nutno uvážiť, že donácie nimi udelené boli prejavom vrchnostenského práva, ktoré malo verejnoprávne účinky. Nesprávny je tiež názor Lubyho na vilicu v Uhrách. Vilicus u nás mal celkom inú funkciu a charakter, než vilicus v historických zemiach, čo Luby, pravdepodobne, nedopatrením prehliadnul tvrdiac, že »vilicus bol v stredoveku vždy správcom hospodársko-finančným v období hospodárstva naturalneho (str. 76). Vilicus v Uhrách bol v prvom rade vysluhovateľom spravodlivosti — súdom, ktorý stál včele kráľovských miest a dedín, súc volený na jeden rok všetkým obyvateľstvom tej — ktorej privilegovanej obce. (Srovn. privilegia Šarišského Potoku z 1201, Trnavy z 1238, Starého Tekova z 1240, Banskej Bystrice z 1255 atď. Jeho finančné úkoly sa vyčerpávaly v tom, že bol výberčím uznávacieho poplatku za užívanie kráľovskej pôdy, cenzu — terragia.

Odhlídnúc od týchto niekoľkých nesrovnalostí, keď celkove hodnotíme prácu Lubyho, zaiste mu nemožno uprieť to, že pekným dielom prispel k obohateniu slovenskej právnej historiografie, dajúc nové podnety k zpracovaniu niektorých detailných otázok nimi nadhodených.

Dr. J. Holák.

**Ján Pálka. Zápisky.** Praha, 1932, Vydavateľské oddelenie YMCA. 8°. Str. 220. 18 Kč. — Memoáry liptovsko-sv. mikulášskeho továrniku Pálku sú zaujímavé najmä v prvej časti, kde P. vykladá o svojich socializačných pokusoch, ktoré pred časom obrátili na neho pozornosť našich i cudzích národohospodárov. Bol to u nás prvý vážny pokus o zosocializovanie továrneho podniku, ktorý sa zdal, že okrem politických donesie aj hospodárske prevraty. Ján Pálka chcel uviesť do života zásady, s ktorými sa ako hlboko veriaci evanjelický pracovník stretával. Rozhodol sa, že sa pokúsi dať robotníkom svojej garbiarne to, čo bolo ideálom Marxovým a iných sociálnych mysliteľov; možnosť spolurozhodovania v továrni a spoluúčasti na výťažkoch podniku. Dňa 20. septembra 1919 vydal svojim robotníkom oznam, podľa ktorého im vydal svoju továreň do spoluvlastníctva a prizval ich, aby si zvolili výbor, ktorý by sa zúčastnil vedenia podniku. Rovnako aj výročný zisk podniku mal sa deliť, robotníctvo malo participovať 20—25%. Tento Pálkov pokus vzbudil živý ohlas nielen na Slovensku, ale i inde. Pálka bol skoro žiadaný, aby prednášal a písal o výsledkoch svojho pokusu. No, tento nepokračoval tak, ako by sa zdalo. Predovšetkým jestvovalo pretvorenie továrne na spoločenskú len fakticky, nie právne, lebo nebolo súčasného zákona, ktorý by toto upravoval. Neskôršie pristúpili aj iné komplikácie: časť robotníctva, štvaná politickými nadháňачmi, nebola spokojná s daným stavom a situáciu zhoršili ešte ťažké hospodárske pomery, keď pre znehodnotenie valút susedných štátov továreň strácala veľké sumy na tovare i celé odbyťiská. Za čas zdala sa prichodiť úľava: v parlamente boli podané hneď tri osnovy socializačných zákonov a stratené odbyťiská nahradila firma Baťa. To však bolo len prechodné. Medzi časom P. nadobudol skúsenosť so svojím pokusom a v druhom ozname svojim robotníkom oznámil, aké zmeny v socializačnom pláne svojho podniku je nútený previesť. Zriadil aj kurzy obchodných náuk, aby sa robotníci mohli naučiť riadeniu podniku. O rok neskôr, k 1. januáru 1922 vydal tretí oznam robotníkom, tentoraz už veľmi málo optimistický. Odbytová kríza a následky politických štvaní medzi

nezrelým robotníctvom pokazily najlepšie premyslené P. plány. P. bol nútený zavrieť továreň, socializačný pokus stroskotal. To však neubránilo P. uznania za ušľachtilý čin: uvádza v knihe citáty z 30 časopisov, ktoré jeho pokus ocenily.

Druhá časť spomienok je venovaná úvahám o praktickom kresťanstve, ktoré akiste boli základom P. socializačného pokusu, v tretej spomína P. na svoje obchodné spojenie s Ruskom a s Baťom a napokon veľmi úprimnými slovami hovorí o československom pomere: »My sme Čechov nepoznali; predstavovali sme si našich bratov inakšie. Češi nás tiež nepoznali a predstavovali si pravdepodobne, že je celá slovenská inteligencia taká asi, ako tých niekoľko slovenských študentov, ktorí počúvali profesora Masaryka v Prahe, a ľud že je taký, ako český, iba že inakším nárečím hovorí.« čb.

**Theodore Dreiser: Finančník** (The financier). Dva díly. Přeložila Marta Trojanová. Proud, svazek 51. — 8<sup>o</sup>. — Stran 311 a 319. Praha. Čin 1932. — Dreiser jest jedním z největších spisovatelů dnešní doby. Přes to nebývá zvykem v odborném časopise referovati o románech. Tento román však se zabývá prostředím a líčí je tak, že považují za nutno na něj upozorniti. Líčí totiž prostředí peněžní a bursovní a to s takovou úžasnou znalostí všech podrobností a s takovou bezprostředností, že je zřejmo, že i tentokrát autor, věren své známé svědomitosti před napsáním své knihy dokonale se obeznámil s prostředím, které líčí. O obchodech bankovních a bursovních se mnoho mluví a jsou to obyčejně zkreslená přehnaná líčení, neboť odborná literatura se nezabývá líčením běžné praxe, které by podávalo srozumitelný obraz veřejnosti. Román Dreiserův líčí sice poměry americké, a to ještě v minulém století, vystihuje však skvěle americké boomy a úpady. Jeho líčení čerpají zřejmě ze skutečností dnešních. Nezanedbává psychologických momentů, v tomto oboru tak rozhodných, a jde do nejzajímavějších odborných detailů. V dnešní době, kdy se o těchto věcech tolik mluví a tak málo se jim rozumí, je tento román pro všeobecnou představu poučnější než tucet odborných příruček. Dr. Lepař.

**Dr. Zdeněk Nejedlý: T. G. Masaryk.** Díl II. Masaryk docent 1877—1882. — 8<sup>o</sup>. Stran 315. 23 obrazových příloh. — Praha. Melantrich. 1932. — Zdá se, čím hlouběji vniká Nejedlý do života Masarykova, tím více roste tento životopis do šíře a tím menší obsahuje časové období. Tato metoda má své přednosti, neboť na př. o létech, kterými se zabývá tento svazek, věděli jsme toho o Masarykovi velmi málo, mimo to Nejedlý nepochybně se na líčení vlastního života Masarykova, nýbrž líčí často i události a boje, které jsou s Masarykem ve vzdálenější souvislosti, přes to však jejich líčení i když by se snad lépe hodilo v tak obšírné formě do samostatné publikace, jest velmi zajímavé a poučné. Tato metoda má však také své nevýhody, hlavně, že nadouvá celé dílo do takových rozměrů, že opravdu se stává pochybným, bude-li toto dílo vůbec kdy dokončeno. V tomto svazku dozrává již Masarykova individualita. Spadá sem řada událostí, významných pro další život Masarykův: Vídeň, cesta do Ameriky, sňatek a konečně Praha. Spadají sem však také již ucelené projevy vědecké, zejména Sebevražda. A tu projevuje se druhá strana Nejedlého práce. Dosud více méně se omezoval na úkol historicko-kulturní, v tomto díle uplatňuje se zvýšenou měrou stanovisko kritické. Stanovisko Masarykovo i Nejedlého jistě se v mnohém liší, musí se lišiti. Proto je kniha Nejedlého, zejména pokud jde o Masarykovo náboženství a činnost vědeckou, místy velmi pronikavá. Přes to však na konec spíše přesvědčuje Masaryk než Nejedlý. Dr. Lepař.

**Dr. Jaroslav Kraus: Světové odzbrojení, jeho problém politický, technický a právní.** Politická knihovna, řada II., kniha XVI. — 8<sup>o</sup>. — Stran 316. — Praha. Orbis 1933. — Vedle hospodářské krise není snad problému ožehavějšího, ale zároveň pro celý svět existenčně závažnějšího, jako je problém odzbrojení. Jeho složitost, závislost jeho řešení na úžasně spoustě nabytých zájmů, tvrdošíjných tradicích, prestižních předsudků a jízlivých zlomyslností, to vše předurčilo tento pro-